

ИВАН ЯНЕВ
КУЧЕТО-ВОДАЧ В
СЪВРЕМЕННА БЪЛГАРИЯ
УЛЕСНЕНИЕ,
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ИЛИ
РЕБУС?

chitanka.info

Кучето е най-добрият приятел на човека. Тази тривиална формулировка битува от незапомнени времена. Но когато става въпрос за кучето като водач, като че ли всички си припомнят именно за цитираната сентенция. Това безспорно е така, защото най-разпространения метод за придружител, който в същото време да бъде и водач, е куче-водач. Е, може би след човекът-водач, защото много незрящи все още използват други хора за придружител, било по невъзможност да си вземат куче, било поради незнание, че кучето-водач е винаги готово да оказва непрекословна и безвъзмездна подкрепа на своя стопанин. Но е факт, че то е по-добре разпространено като услуга в по-развитите икономически и социално общества. В България са правени опити за въвеждане на тази услуга по времето на тоталитаризма, но за жалост на незрящите те не се довършват до край. След началото на прехода, който съвпада и с последното десетилетие на XIX в., отново се започват опити за въвеждане на куче-водач у нас, като социална услуга. В общи линии литературата на български език, засягаща темата, е твърде оскъдна. В нея доста често се срещат субективни за нашите условия виждания. На моменти кучето-водач се идеализира, което обстоятелство води до заблуди, от които никой, а най-малко бъдещите ползватели на куче-водач, имат нужда.

У нас кучето-водач има регламентиран статут, който му се дава със закона за интеграция на хората с увреждания. Чл. 34 ал. 4 и чл. 38 ал. 3, дават достатъчно основание да се сметне, че България като цяло е позитивно настроена за интеграцията на хората имащи куче-водач. Кучетата, които са обучени за водачи трябва да отговарят на смисъла на ал. 14 от параграф 1 от допълнителната разпоредба, в същия закон т.е. да имат всичко, което ги прави специализирани кучета.

Дипломираното куче-водач трябва да притежава следните реквизити: „твърд повод, ветеринарен паспорт, намордник и лична карта“.

Личната карта на кучето водач е в светло син цвят с вградени вълнообразни защитни линии. Лицевата страна на картата е със сканирана снимка на кучето водач и данни за: породата му, датата на завършено обучение, организацията провела обучението, идентификационен номер, състоящ се от буква и цифри и др. На гърба са вписани личните данни на ползвателя.

На Балеарските острови има специален закон посветен на кучетата-водачи. Според него куче-водач е: „Член 2. Определение на куче водач. Приема се за куче водач кучето, което е било обучено в център, официално одобрен за тази цел, завършило е своето обучение и по този начин е придобило умения за съпровод, управление и помощ на хората, засегнати от визуални дисфункции, пълни или частични, и е признато и идентифицирано като куче водач по начина, посочен в следващия член.“

Балеарските острови са автономен регион, принадлежащ към кралство Испания и се намират в Средиземно море. Тяхната площ е 4992 кв. км. И население малко над един млн. души, столица е Палма де Майорка. Фактът, че там съществува изричен закон за кучетата-водачи, е красноречив за високото ниво на интеграция не на хората с увреждания като цяло, а по-специално на незрящите хора. Но испанските зрително затруднени граждани в световен мащаб са едни от най-добре интегрираните, осигурени и пълноправни членове на своето общество.

У нас кучетата в помощ на хората с увреждания са освободени от данък, който се плаща за кучетата домашни любимци. Днес кучета-водачи в България се обучават в първото у нас специализирано училище, което е към фондация „Очи на четири лапи“. То се намира в близост до комплекса за незрящи на бул. „Европа“, в София. Училището официално бе открито на церемония, която се състоя на 27 април 2007 г.

Първоначално то разполагаше с един инструктор, който от своя страна се квалифицира в Русия. Но през 2008 г. училището организира обучителни курсове с руски специалисти, което повиши броя на квалифицираните инструктори у нас на 7 дипломирани лица. Разбира се, обучител не се става след един курс, дори той да е проведен от руски инструктор. Това е дългогодишен процес, който в крайна сметка трябва да завърши с наистина добрата квалификация на инструктора, който ако не съумее да доведе процеса докрай, значи просто не е роден за тази дейност. Обучител на кучета-водачи — това е изкуство, а не просто работа. Обучителят трябва да се раздава и владее до съвършенство. Той трябва да бъде сигурен, че е обучил кучето добре и, че то няма да причини поради лоша дресура някоя травма на своя незрящ стопанин. След проведеното обучение, самият инструктор

става „незрящ“ с помощта на превръзка, като по този начин комисия преценява дали той си е свършил добре работата.

Бъдещият притежател на куче-водач задължително трябва да мине на обучение, което да покаже категорично дали той е подходящ за ползване на куче-водач, дали кучето е подходящо за него и въобще дали са екип, който да работи безопасно през следващите 8–10 или повече години. До 2008 г. в училището предаването на куче-водач се извършваше по формулата една плюс една седмица. Т.е. бенефициентът една седмица е в училището, където се запознава с кучето и заедно се обучават по познатите на кучето маршрути. От психологична гледна точка натоварването за незрящия е по-голямо, отколкото за кучето, тъй като то се намира на позната (своя) територия. Втората седмица протича по маршрутите на незрящия — до магазина, работата, поляната и пр. Но от 2008 г. обучението е триседмично, като първата и втората седмици двойката се обучава в училище.

Първият (училищният) период преминава в училището, където основно кучето трябва да подразбере, че друг човек ще изисква от него подчинение и работа. До момента за кучето инструкторът е човекът, който то боготвори. Преходът от инструктора към бенефициента е твърде бавен.

В България кучетата се обучават по т.нар. маршрутна система, т.е. кучето се подготвя да заведе своя стопанин по маршрут от точка А до точка Б. Кучето се обучава да води от дома до работата и обратно, от дома до магазина и пр. При изработване на маршрута се маркират ориентири, които за кучето са задължителни, т.е. то води от ориентир до ориентир стопанина, а той от своя страна следи стриктно кучето да не се разсее и да не тръгне в друга посока. Когато кучето спре, незрящият човек, който в дясната си ръка държи белия бастун „вижда“ причината, поради която водачът му е спрял. У нас незрящите с куче-водач се обучават да използват бял бастун, който се държи вертикално в дясната ръка и едва, когато кучето спре, тогава човекът посредством бастуна се ориентира за причината на спиране. Тя може да бъде тротоар, стълб, дупка, кола, контейнер и пр. По установено правило кучетата се обучават винаги да стоят от лявата страна на човека, но разбира се при нужда се обучават и за стоене от дясно.

Маршрутното обучение е руският модел, който може би е по-добър за не съвсем нормалните условия, в които живеем. Западният

модел е по т.нар. командна система, при нея незрящият последователно дава команди — напред, наляво, надясно и пр. Но при този модел средата трябва да е „приятелска“, а не „враждебна“ и човекът трябва да е добре запознат с нея. Кучетата у нас също така притежават сериозно умения и по командната система.

Голямо предизвикателство за незрящите при движение по столичните улици, а може би не само за тях, са контейнерите за смет, които почти всеки път след сметопочистване са поставени на нови и различни места, но никога на едно и също място! Съществува пълно отсъствие на никакви стандарти за това как и къде да се поставят контейнерите. Най-често те се оставят или в средата на тротоара по начин, който не позволява свободно минаване и човек трябва или да слезе на пътното платно, или да отиде в калта, за да може да си продължи пътя.

Съществен проблем са и надвисналите клони над тротоарите, които като цяло кучетата трудно забелязват. Отново стигаме до организацията на живота, който водим по нашите географски измерения. Трябва да се има пред вид, че скоростта на придвижване на незрящ човек с куче-водач е много висока и един не забелязан клон може да доведе до сериозна контузия на човека. Голям проблем бе липсата на възможност кучето-водач да пътува свободно в БДЖ. Трябваше с изрична телеграма някой си БДЖ-началник да изпрати по точно определен маршрут, в точно определен ден, че куче-водач ще пътува и пр. Тази пречка вече е преодоляна от 2008 г., като на кучето-водач му се издава билет с 50 процента намаление, срещу представяне на лична карта, с която кучето-водач е снабдено от училището.

Кучето-водач има свободен достъп до градския транспорт, но при известни условия: да бъде снабдено с твърд повод, червен кръст, лична карта и намордник. Трябва да се подчертае, че намордникът е нещо, което би следвало да отпадне от изискванията, защото когато кучето е с намордник в повечето случаи хората се стресират и си мислят, че това куче е изключително агресивно. А ако едно куче проявява агресия, то просто не би следвало и няма да стане куче-водач. Така че намордникът по-скоро трябва да бъде не задължителен, а с препоръчителен характер.

Голям проблем в дъждовните периоди се явяват множеството поголеми или по-малки локви. Кучетата-водачи се обучават да спират

пред локвите, но когато те просто се преливат от една в друга придвижването става изключително бавно. Защото незрящият трябва постоянно да се навежда и да милва кучето си, че го е спасило от поредната локва. Постепенно кучетата водачи ще загубят своята предпазливост към по-малките локви и просто ще започнат да ги преминават без да им обръщат внимание. Ако кучето вкара своя стопанин в по-дълбока локва, то трябва да си получи мъмрението.

По правилата на инструкторското изкуство кучето не бива, когато е на работа да бъде милвано от други хора. Без разрешение на незрящия, това е недопустимо. Много хора не знаят въпросното правило и почти винаги го нарушават, особено в общественения транспорт. Незрящите трябва да бъдат внимателни към подобни ситуации, да не се сърдят, а внимателно да обяснят, че в момента кучето е на работа и то не трябва да се разсейва с ласки и милване. Интеграцията на хората с увреждания в България все още прохожда и с някоя рязка забележка човекът с увреждане може да постигне обратен негативен ефект.

Много ясно трябва да се знае от желаещите да имат куче-водач, че то не е жив робот или просто вещ, а е живо същество, което има и своите потребности. Кучето се извежда в денонощието 3–4 пъти да задоволява физиологичните си потребности, като кучето трябва да има минимум две по-дълги извеждания. Физическата активност на кучето трябва да бъде на високо ниво. Необходимо е да се знае, че кучето, когато то е на работа, то това не следва да се счита и като физическа активност. Кучето има нужда да се разхожда без твърд повод и без ангажимент към стопанина си. То може например цял ден да е работило и да не се е спирало на едно място. След работа обаче незрящия трябва да го разходи. Съвсем отделен въпрос е, че в столицата местата за разходка на кучета са недостатъчно и нерегламентирани.

Безспорно кучето е най-верния приятел на човека. Това потвърждение откриваме и в статията във вестник „Стандарт“, публикувана само 5 дни след ужасяващия терористичен акт, довел до събаряне на кулите-близнаци на Световния търговски център, в Ню Йорк, САЩ, през септември 2001 г. Там четем, че лабрадорът-водач на незрящ колумбиец му оказва безценната услуга да го заведе до аварийното стълбище и по този начин да се спасят и двамата. Човекът

работел на 71-вия етаж. Първоначално кучето се изплашило и побягнало, но привързаността му надделяла и то се върнало при стопанина си. Има описан и друг подобен пример за работещ на 78-мия етаж незрящ американец, който след експлозията, заедно със своето куче-водач, успял да се измъкне и да се спаси от терористичния ад. Интервю с незрящия е излъчено по CNN.

Изключително позитивен пример за човек, заемащ висок пост и притежаващ куче-водач е Дейвид Бланкет, който бе министър на образованието и на вътрешните работи в кабинетите на Великобритания в кабинетите на Тони Блеър. За жалост подобни факти са рядкост дори и за високо развитите и високо социалните общества. След като има прецедент, то ще има и други подобни примери.

Образът на кучето-водач у много хора е с нюанси на известна фантастичност. Те мислят, че след като кучето е водач, значи то познава номерата на градския транспорт, светлините на светофара, взема решение кога да се пресече дадена улица. Много малко хора са наясно, че кучето не познава цифрите, не различава цветовете на светофара и не може да вземе самостоятелно решение за пресичане на улицата. Задачата на кучето-водач е да води човека безопасно, да не го блъсне в стълб, стена или др. препятствие, да не допусне той да падне в някоя шахта или дупка.

Кучето-водач Вита е първата собственичка на твърд повод, който е направен в България. От училището тя се дипломира с твърд повод, който е внос от Чехия. По модел на чешкия повод един майстор-сарач изработи български повод, който е на практика първия произведен у нас. Неговият основен недостатъкът е металната рамка, която стана по-тежка. Новият повод бе снабден и с табелки от двете страни със следния надпис:

В момента работя!

Не ме разсейвай!

Благодаря!

Този надпис определено играе своята позитивна роля, тъй като много хора прочитайки го, сами си дават сметка, че не трябва да се обръща внимание на кучето, докато то е на работа.

Вита е и първото куче-водач, което е на работа в Министерството на образованието и науката и, като цяло в държавната администрация.

Това е прецедент за българската действителност, който беше последван от още примери, така че това явление вече не е необичайно.

Един от често задаваните въпроси от хората по улиците към незрящ човек с куче-водач е колко струва едно такова куче. На този въпрос не може да се отговори с помощта на финикийските знаци. Най-точния отговор е, че то е безценно, защото въпреки, че сравнително лесно могат да се изчислят разходите за храна, ветеринар и др., то усилията на хората, които са социализирали и обучили едно куче-водач, не могат да се конвертират в пари. Това просто не се купува с пари. След първите два месеца от раждането си всяко куче-водач отива в приемно семейство, където се отглежда за около година, а след това се връща в училището за кучета-водачи, където за период от 6 до 8 месеца се обучава за водач. Най-грубо обучението се състои от два компонента — обща дресура и специализирано обучение.

Юридически всяко куче-водач в България, излязло от училището е собственост на същото, с цел да не се допусне съсипването на вече обучено куче и то да се превърне в обикновен домашен любимец. След като кучето е готово за предаване и се определи неговият ползвател, се сключва договор между последния и училището. Ползването на кучето се откупува символично от незрящия срещу един лев.

Опити за обучение на кучета-водачи са правени още през XVIII в., а може би много по-рано, но първото училище започва да функционира в Олденбург — Германия по времето на Първата световна война. Резонно е, че именно в Германия се появява подобна школа, тъй като военноинвалидите са изключително много и за незрящите бивши военни се открива перспективата от части да заместят очите си. През 1923 г. или 7 години след първото училище се появява следващото, този път в Потсдам.

По-късно, през 20-те години на XX в., отваря врати училище в Швейцария, а след това и в други страни започват да се обучават кучета-водачи. Днес в десетки страни има школи за кучета-водачи. Логично е, че икономически по-мощните страни имат далеч по-добри условия за развиване на тази социална услуга, която предоставят на своите зрително затруднени граждани. В някои страни кучетата-водачи притежават статут на помощно средство за незрящия човек и то се заплаща от здравната каса, а не от бенефициента.

Една от най-подходящите породи за обучение за кучета-водачи се явява лабрадор-ретривър. Кучетата от тази порода са изключително социални, интелигентни, добри, с ниска или нулева степен на агресия. Породата се появява по бреговете на Нюфаундленд, а в Европа е пренесена през 20-те години на XIX в. от англичаните. Първоначално кучетата от тази порода са наричани кучета на Св. Джон, а в превод св. Йоан или Св. Иван, по всяка вероятност по името на столицата на канадската област Нюфаундленд и Лабрадор — „Сейнт Джонс“. Един от хората, който се сочи, че има най-голям принос за запазване на породата чиста е граф Малмсбъри (1807–1889), който през 4-то десетилетие на XIX в. внесъл във Великобритания лабрадор-ретривъри. През 1903 г. Английският развъден клуб дава статут на лабрадор-ретривъра като отделна порода, а 14 години по-късно Американският развъден клуб прави същото.

Лабрадорите са силно уязвими към заболяване от атрофия на периферията на ретината, тазобедрена дисплазия и дисплазия на ретината.

Лабрадорите са ловни кучета, като се използват еднакво добре, както за сухоземен, така също и за воден лов.

Според кинологията съществуват четири основни типа висша нервна дейност (ВНД) при кучетата: холерици (силни, неуравновесени и трудно контролируеми, енергични, смели); сангвиници (силни, подвижни, приспособими, уравновесени); флегматици (силни, уравновесени, инертни); меланхолици (слаби, лошо приспособими).

Определено най-подходящи са кучетата сангвиници, но може да има и известни холерични симптоми, стига те да не са преобладаващи. Флегматиците също могат да бъдат добри водачи, но ползвателят трябва да отговаря на тяхната нагласа, а така също и работата, която вършат следва да отговаря на характера им. Меланхолиците категорично не попадат в периметъра на социалната услуга куче-водач.

Дали е предимство преди да имаш куче-водач, да си имал домашен любимец не може да се каже еднозначно, но със сигурност с някои рутинни задължения, хората имащи домашни любимци, биха се справили по-лесно. Например: кучето трябва периодично да се води при ветеринар, за да му се изцежда ананалната жлеза. На кучето периодично се дават таблетки за вътрешно обезпаразитяване, следи се

стриктно годишната ваксина да се поставя на време, съблюдава се срока на обезпаразитяващата каишка и пр.

В момента улеснението да притежаваш куче-водач се свежда дотам, че човек може да бъде спокоен, че когато е със своето куче, той няма да претърпи физическа травма, свързана с препятствие — стълб, тротоар, дупка и пр.

Предизвикателство ли е да имаш куче-водач у нас? На този въпрос може да се отговори утвърдително, тъй като все още на някои обществени места за незрящ с куче-водач има затруднения за техния достъп, а дори той на моменти е невъзможен. Но, за щастие, все по-малко стават тези места.

Дали е ребус придвижването с куче-водач? Тук също може да се отговори със знак плюс. Класически пример е тротоар, на който са паркирали коли или са поставени контейнери, останалото място на тротоара е заето от локва или необезопасена дупка или шахта, от едната страна има усилено движение, а от другата дълбока кал. Това е изключително труден ребус дори и за дипломирано куче-водач.

До края на 2008 г. в единственото в България училище за кучета-водачи са обучени и предадени 10 кучета, като бройката е твърде оптимистична. Нашето и хърватското училища засега са единствените на Балканите. Тази социална услуга набира мощ у нас. Въпреки това се налага усилена дейност основно по два фронта, а именно популяризиране на услугата и доброто ѝ нормативно уреждане.

ПРИЛОЖЕНИЕ

Извлечение от закона за интеграция на хората с увреждания:

Чл. 34. (Изм. — ДВ, бр. 88 от 2005 г.) Министерството на транспорта създава условия за достъп на хората с увреждания до транспортни услуги, като разработва нормативни актове и стандарти за:

4. осигуряване на безпрепятствен достъп в обществения транспорт на хора с увреждания, придружени от кучета водачи.

Чл. 38. Общините в рамките на предоставената им компетентност осигуряват:

3. достъп на хората с увреждания, придружени от кучета водачи, до местата за обществено ползване;

ДОПЪЛНИТЕЛНА РАЗПОРЕДБА

§ 1. По смисъла на този закон:

14. „Кучета, водачи на хора с увреждания“ са кучета, обучени в специализирани училища, което се доказва със сертификат за преминалото обучение, отличителна служебна екипировка и знаци.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Алексиева, А., Сотиров, А., Кучето-водач, Пловдив, 2000
2. Бауер, Н. К., Лабрадор ретривър, С., 2006 г.
3. Закон за интеграция на хората с увреждания, Обн., ДВ, бр. 81 от 17.09.2004 г., в сила от 1.01.2005 г.
4. Издигането на сляп британски политик в светлината на прожекторите, сп. Вестител, бр. 6, 2002
5. Кучето-водач Вита и д-р Иван Янев, сп. „Спунк“, януари, 2009
6. Кучето-водач и законът, С, 2008, проучване на фондация „Очи на четири лапи“, <http://www.e4p-bg.com/?current=norm>
7. Куче водач спасява сляп колумбиец, в. „Стандарт“, 16 септември, 2001
8. Невероятна история, сп. Вестител, бр. 11, 2001
9. Тарифа по Закона за местните данъци и такси
10. Училище за кучета водачи в София, сп. Вестител, бр. 38, 2007
11. Цветкова-Арсова, М., Ориентиране и мобилност, УИ „Св. Кл. Охридски“, С, 2003
12. 11. Цветкова-Арсова, М., Ориентиране и мобилност, второ разширено и допълнено издание, УИ „Св. Кл. Охридски“, С, 2008
13. Янев, Ив., Една година с лабрадора-водач Вита, сп. „Зари“, бр. 9, 2008 <http://zari-bg.net/feature/413.html>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.